

УДК 504.064.3:574

Кравченко О.О., Чурілов А. М., Шахворостова О.М.

**ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ НАНОАКВАЦИТРАТУ МІДІ НА ELODEA
CANADENSIS**

Національний університет біоресурсів і природокористування України,

Київ, Героїв Оборони, 15, 03041

Kravchenko O.O., Churilov A.M., Shakhvorostova O.M.

**FEATURES OF THE COPPER NANOACQUACITRATES ACTION ON THE
ELODEA CANADENSIS**

National university of life and environmental sciences of Ukraine,

Kyiv, Heroyiv Oborony st., 15, 03041

*Аннотація. Стаття присвячена впливу наноаквацитрату міді на ростові процеси пагонів зануреного макрофіту *Elodea canadensis*. Вперше доведено обернену залежність між концентрацією речовини та довжиною пагонів. Було виявлено, що концентрація в діапазоні $0,05 \text{ мг/дм}^3$ викликанно приблизно 30 % інгібування росту пагонів в порівнянні з контролем. З досліджуваних наноаквацитратів найбільш виражений вплив на гідатофіти проявляє цитрат міді в концентрації $0,025 \text{ мг/дм}^3$, що відкриває шлях до практичного використання його з метою обмеження зростання елодеї в ставках та водосховищах ГЕС.*

Ключові слова: наноаквацитрати, мідь, елодея, фітотоксичність.

*Abstract. This article was devoted to study of copper nanoaquacitrate influences on the shoot growth of submersed aquatic macrophyte *Elodea canadensis*. It was proven inverse dependence between the concentration of substances and length of shoots plants. It was revealed that a concentration in the range of $0,05 \text{ mg-dm}^{-3}$ caused approximately 30% inhibition of shoot growth compared with the control. It was proved the copper citrate at a concentration of $0,025 \text{ mg /dm}^3$ displays the most*

pronounced effect on hydatophyte, which opens the way to the practical use of it in order to limit the growth of Elodea in ponds and reservoirs of hydroelectric power plants.

Key words: nanoaquacitrates, copper, elodea, phytotoxicity.

Вступ.

Наноматеріали, завдяки унікальному спектру фізико-хімічних та медико-біологічних властивостей, визнані основною рушійною силою науки і техніки початку ХХІ століття. Проте, малі розміри (10^{-9} м) наночастинок несуть значний потенціал загрози біологічним структурам, а їхня здатність до адсорбції та акумуляції в екосистемах створює небезпеку для навколишнього середовища. Отже, дослідження у сфері біотичної взаємодії продуктів нанотехнологій є вкрай важливими і своєчасними, а результати – інформативними.

Найреальнішими сценаріями поширення продуктів нанотехнологій у довкіллі є їхнє техногенне розповсюдження з водами поверхневих стоків, які зумовлюють міграцію та накопичення ксенобіотиків у водоймах. Широкого розповсюдження для оцінки рівня забруднення гідроекосистем набули методи біотестування з використанням рослинних організмів. Саме фітобіота, яка є першою ланкою трофічного ланцюга, безпосередньо сприймає весь спектр техногенного навантаження і реагує на його вплив порушенням фізіологічних процесів і збільшенням частоти мутації [1], що і зумовило проведення даного комплексу досліджень

Огляд літератури.

Для оцінки токсичності вод широко використовують *Lemna spp* та рідше занурені макрофіти (*Elodea canadensis* Michx, *Myriophyllum spicatum* L. тощо) [2]. Разом з тим, унаслідок наявності дуже тонкої кутикули, занурені макрофіти мають здатність поглинати метали безпосередньо з водної товщі, виступаючи в ролі природних біофільтрів гідроекосистем.

Одним з найчутливіших рослинних тест-об'єктів є *Elodea canadensis* [4] – багаторічна водна рослина родини Водокрасових (*Hydrocharitaceae*), походить з

Північної Америки, де значно поширена у прісних водоймах, переважно озерах. Нині цей вид є адвентом водойм Північної Євразії. Перелік тест-функцій і тест-параметрів елодеї, які застосовують для оцінки токсичності поліутантів, включає в себе зміни масово-розмірних показників, інтенсивність фотосинтезу і стан фотосинтетичного апарату, морфологічні та цитологічні характеристики. Встановлено, що токсичний вплив поліутантів супроводжується інгібуванням росту пагонів [5]. Це явище добре піддається візуальній оцінці, що і зумовило проведення даного комплексу досліджень.

Методи дослідження.

Вплив наноаквацитратів на фітобіоту прісноводних гідроекосистем вивчали на прикладі *Elodea canadensis*. Аклімація рослин до умов досліду тривала протягом 14 діб в акваріумах з відстояною водопровідною водою.

Для експериментів використовували апікальні пагони довжиною 4 см, які утримували в контрольному та дослідних розчинах, одержаних шляхом додавання до культурального середовища різних концентрацій наноаквацитратів. Досліди проводили протягом 14 діб в скляних стаканах об'ємом 500 см³ за температури 20±2⁰ С та освітлення люмінесцентними лампами (2 кЛк на поверхні води) з фотоперіодом – 16 годин світлової фази та 8 годин – темної.

Після закінчення експозиції вимірювали відносний приріст пагонів досліджуваних рослин у порівнянні з контролем

Фітотоксичний ефект – ФЕ (%) визначали за приростом корінців дослідної цибулі відносно контрольного приросту. Розрахунок проводився за формулою 2.1 [3]:

$$\text{ФЕ} = \frac{L_0 - L_x}{L_0} \times 100 \%, \quad (2.1)$$

де L_0 – середня довжина кореня контрольної рослини;

L_x – середня довжина кореня цибулі, вирощеної у дослідному розчині.

Ініціальними (EC_{10}), ефективними (EC_{50}) та сублетальними (EC_{90}) приймалися концентрації, за дії яких фіксували пригнічення відносного

приросту коренів відповідно на 10%, 50% і 90% у порівнянні з контрольними показниками [1].

Результати дослідження.

Результати експерименту представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Оцінка фітотоксичності наноаквацитратів за показниками затримки росту пагонів *E. canadensis*

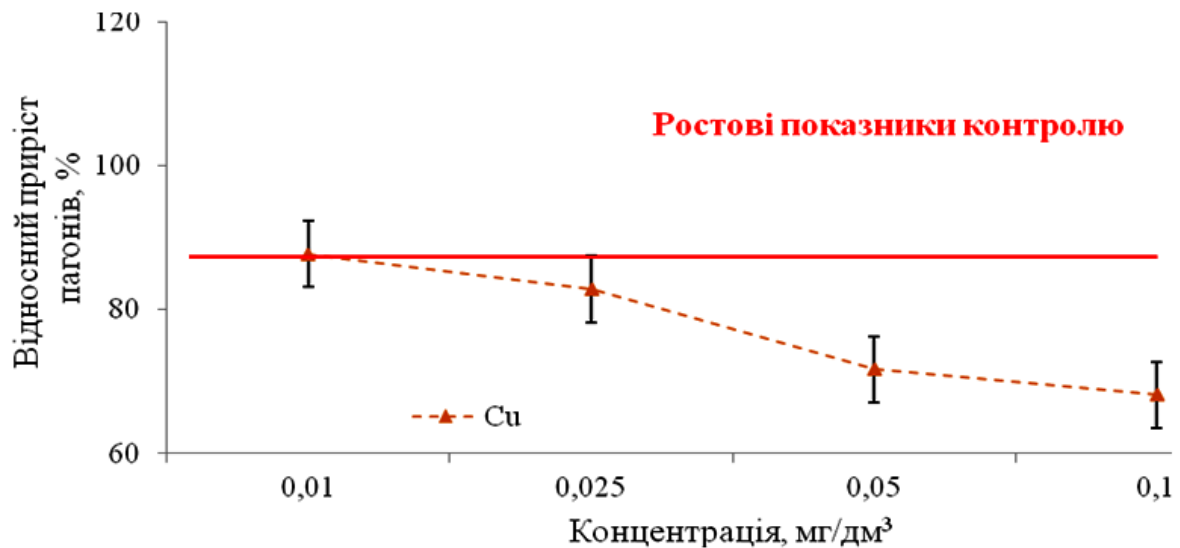
Варіант	Концентрація у водному середовищі, мг/дм ³	L_{cp} , см	ΦE , %	Рівень токсичності	EC ₁₀₋₉₀
Контроль	–	8,22 ± 0,30*	–	–	–
Наноаквацитрат міді	0,01	8,15 ± 0,42	0,85	відсутній	–
	0,025	7,49 ± 0,31	8,88	слабкий	EC ₁₀
	0,05	5,89 ± 0,24**	28,34	середній	EC ₅₀
	0,1	5,60 ± 0,18**	31,87	–"–	–"–

Примітка*

1. L_{cp} – середня довжина кореню; ΦE – фітотоксичний ефект; 2. Відмінності від контролю достовірні при * – $p < 0,05$, ** – $p < 0,01$, *** – $p < 0,001$

Як видно з таблиці, у всіх дослідних варіантах чітко простежувалася обернена залежність між концентрацією речовин та довжиною пагонів. Особливо чітко кореляцію зафіксовано у варіантах з концентрацією 0,05 та 0,1 мг/дм³, де середня довжина пагонів зменшувалася порівняно з контрольними показниками у 1,2 ($p < 0,05$) та 1,5 ($p < 0,01$) разів відповідно.

Згідно наведених результатів чисельних контролів (рис. 1) встановлено, що дія досліджуваних наноаквацитратів на типово водні рослини, такі як елодея канадська, відрізняється від параметрів впливу, встановленого на мікроорганізмах.

Рисунок 1 – Вплив наноквацитрату міді на довжину пагонів *E. canadensis*

Головною відмінністю є виражена дія на *E. canadensis* сполук міді, які призводили до гальмування росту пагонів за концентрацій на межі 0,025 мг/дм³. Досить незначне збільшення цих доз – до 0,05 мг/дм³ спричиняло блокування приросту пагонів у 30 % експериментальних рослин. Зростання концентрації сполук міді на межі 0,1 мг/дм³ не мало лінійного прояву частот негативних реакцій, що дозволяє приймати ці концентрації в якості середніх за рівнем токсичності.

Висновки.

Таким чином, вперше чітко встановлено виражений вплив на рослини-гідатофіти наноквацитрату міді з пороговими концентраціями 0,025 мг/дм³, який є активним інгібітором росту використаної в якості моделі елодеї. Встановлений факт, окрім його значення в системі оцінки біологічної безпечності продуктів нанотехнологій, також відкриває шлях для практичного застосування даних сполук з метою обмеження росту елодеї в ставах і водосховищах ГЕС.

Література:

1. Довгалюк А. І. Порівняння цитогенетичної та антимікротрубочкової активності фітотоксичних металів : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. біол. Наук : 03.00.11 “Цитологія” / А. І.Довгалюк. – К., 2004. –24 с.

2. Зотина Т. А. Оценка токсичности тяжелых металлов для водного растения *Elodea canadensis* / Т. А, Зотина, Е. А. Радионова,, Н. А. Гаевский // J. Siberian Federal U. Biology. – 2009. – Т. 2, № 2. – P. 226–236.

3. Ибрагимова Э. Э. Экологическая и фитотоксическая оценка загрязнения сельскохозяйственных почв Крыма пестицидами и тяжелыми металлами / Э. Э. Ибрагимова // Ученые записки Таврического нац-го ун-та им. В. И. Вернадского (серия «Биология, химия»). – 2007. – Т. 20 (59), № 2. – С. 16–25.

4. Copper Toxicity in Leaves of *Elodea canadensis* Michx / P. Malec, M. Maleva, V. Prasad [et al.] // Bulletin of Environmental Contamination and Toxicology. – 2009. – Vol. 82, issue 5. – P. 627– 632.

5. Corbett A. L. Effect of copper on growth of an aquatic macrophyte *Elodea canadensis* / A. L. Corbett, P. Adorjan, T. K. Mal// Environmental Pollution. – 2002. – Vol. 120, issue 2. – P. 307–311.

Науковий керівник: д.х.н., проф. Максим В.І.

Стаття відправлена: 12.12.2015 р.

© Кравченко О.О., Чурілов А.М., Шахворостова О.М.